గొప్పవారితో గుసగుసలు

మాదయ్యగారి మల్లన: అయ్యలరాజు రామభద్రుడు

కీ॥ శే॥ శ్రీ వారణాసి శ్రీనివాసరావు

[హంపీ కుత్తరంగానున్న ఆనెగొందిలో తుంగభద్రనుంచి తీసిన కాల్వగట్టున కూర్చునున్న నన్ను సమీపిస్తారు. నేను నమస్కరించగా నేనున్న యిసుకతిన్నెమీద నాసీనులౌతారు పై యిద్దరు. వారిలో—]

మల్లన: ఏం నాయనా మమ్మాహ్వనించావ్? మేమూ ముగ్గురితో కవితాచర్చ చేస్తూ ఫలానిమనిషి ప్రవరచెప్పి మంత్రోక్తంగా పిలుస్తున్నాడు, వెళ్ళి కస్తామంటే "తిత్తిణం వెళ్ళండి, వెళ్లి వారి మనోవేదన దీర్చిరం"డని తొందరించి పంపితే వచ్చాం. మేంగావాలి నాయనా.

నే: ఆ ముగ్గురితో నన్నారు, వాండు వెళ్ళమని తొందరించారన్నారు, ఎవరండీవారని అడగొచ్చునా?

మ: నీ వడక్కపోయినా మేమే చెప్పే వాండ్లం. నీవు స్వప్నప్రవంతిని యేదో కావ్యం రాసావట: అప్పట్నించీ వారు నీపే రెత్తినప్పుడల్లా కన్నీరుగారుస్తూ "మన లోకం లో మేమంటే ప్రాణా లొదల్డానికి సిద్ధంగా వున్న వారు వారే" నంటూ వుంటారు. వారెవరో నీకు తెలీదు నాయనా!

నే: (కంటతడి) తెలిసింది! మా అమ్మలకు నేనంటే యింకా ప్రేమే నన్నమాట.

రా: నాయనా, నీసంగతంతా వారు చెప్పారు మాకు. నిన్ను ప్రేమించని వారంటూరా అనిపించింది మా యిద్దరికి నీ చరిత్రనంతా విన్న తర్వాత!

నే: అదంతా వారి ప్రేమ ఫలం; తమ ఆశీర్వాద ఫలం. వారికీ తమకూ ఎట్లా పరిచయమైంది.

రా: అదొక ఘోష! చెప్తావిను. ఆంధ్రకవులంటే అప్సరసల కసహ్యం. ఆకారణంచేత రంభ అందర్నీ కూర్చుకుని రోజూ స్వర్గంలో మావాడ కొచ్చి గంద్రగోళం చేయించేది. స్వర్గానికొచ్చినా యీ గోలేమిటాని ఒక దినం మేమంతా దేవేంద్రుడికి విన్నవించాం. వారు చిరునవ్వునవ్వి "వారు స్వతంత్రులు. మేము వారినాజ్ఞ పెట్టలేం. మీరా వాడను విడిచి బృహస్పతి వీథిలో నుండండి. అక్కడికి వాండ్లు రావడానికి ఝడుస్తారు." అని సెలవిచ్చారు. బృహస్పతి వీథి మన్మథపురం ప్రక్కది. ఆ ముగ్గురూ ఆంధ్రకవులొచ్చారని విని ఒకనాడు చూడొచ్చి నన్నయగారితో ముచ్చటిస్తూ "స్వామీ మా కాంధ్ర కవులంటే దేవతాసములని అభిప్రాయం. రాకపోకల కనుజ్ఞ నియ్యండి", అంటే వారు "అవశ్యంగా" నన్నారు. నాట్నుంచీ వారికీ మాకూ పరిచయం.

నే: చిత్తం. వాండ్లు మావాండ్లేనాండి?

మ: ఔను. మీవాండ్లే: ఒక బ్రాహ్మణి, ఇద్దరు రాజకాంతలు.

నే: (దుఃఖాన్నాపుకుంటూ) బాగున్నారాండి?

మ: ఊరకో నాయనా, బాగున్నారు: వాళ్లలో బ్రాహ్మణి "అయ్యా నారు మా వాళ్ళే: వారికి దాపరిక మేమాత్రం లేదు. వా రేదడిగినా దాచుకోకుండా చెప్పిరాండి. మిమ్మల్నిప్పుడు రమ్మంది యేదేదో అడగడానికే. మేం సుఖంగా ఉన్నామని చెప్పండి" అన్నారు.

నే: రాజకాంతలేమీ చెప్పవన్లేదండీ!

రా: ఏదీ, నీకేదైనా చెప్పనిస్తేనా! ఆమె అపడంతోటే వాండ్లిద్దరు "అయ్యా! మేమిట్లా గున్నామని చెప్పండి. స్వప్నప్రవంతిలో మేం జెప్పిన పరిచయమేమీ భంగం పోకుండా పరస్పరం జరుగుతూందనండి. వారీమధ్యేదో మారారట! ఆ మార్పు చెడకుండా బట్టమనండి" అన్నారు. నీకేం గావాలి నాయనా?

నే: కృతజ్ఞుణ్ణి. అయ్యా, తమరు కృష్ణరాయల వారి ఆస్థానంలో కవీశ్వరులేనా?

మ:
రా: } అంటారు మమ్మల్ని.

నే: రాజశేఖరచరిత్ర, రామాభ్యుదయం తమరు వ్రాసినవేనా?

మ: ఆఁ—

నే: రాయలవారి కంకిత మీలేదేం?

మ: రా: అప్పుడు మేం చాలా చిన్నవాండ్లం. సుమారు పందొమ్మిదేండ్లవాండ్లం.

నే: అట్లాగాండి! అయితే తమకా సభల్లో జరిగిందంతా తెలుసుననుకుంటా?

మ: ఆఁ దేనికీ ఉపోద్ఘాతం?

నే: ఏంలా, 'ఆంధ్రకవితా పితామహ'బిరుదిచ్చినాడు మీరక్కడున్నారా?

మ: నేనున్నా, అప్పటికింకా రామభద్రుడ్రాలా.

నే: అందరు ఏకగ్రీవంగా నిచ్చారా?

మ: ఏకగ్రీవంగా నేమిటోయ్, మీ కాలపు చాదస్తం! అది ప్రభువున్నకాలం. సభ కందరమొచ్చాం. కవిత్వ మెట్లాగుండాలి చెప్పమన్నారు. మీరంతా విన్న నియమాల్లో అంతా ఊరుకుంటే అయ్యనగారు చెప్పారు. చివరకు రాయలవారు లేచి వారి కాలికి పెండారం తొడగబోతే అందరని వారే తొడుక్కున్నారు.

నే: వారూ వారంటూరు పెద్దనగారంటే—

మ: వారిదగ్గర శాస్త్రం మభ్యసించడానికే మేమిద్దరం విజయనగరం చేరాం.

రా: వారికి మామీద దయుండబట్టి మమ్మల్నాస్థానంలో జేర్చారు.

నే: (రామభద్రుడితో) భట్టుమూర్తి తమ పద్యం గొట్టాడన్న కథ నిజమేనాండీ?

రా: ఏమీ లేని అబద్ధమింకా సృష్టిలో పుట్టలా. నిజమే.

నే: ఆ కథేమిటండీ?

రా: ఏమీ లేదు. సంక్రాంతిపండగింకా యిరవై రోజు లుందనగా నేను విజయనగరం చేరబోయినా. ఆ ప్రదేశం మన్య ప్రదేశం, విపరీతపు చలి; పగలు రెండు ఝాములగ్గానా నెగళ్లేసుకూర్చుంటారా ప్రజలు. ఆ రోజుదయం ఝాంపొద్దువేళ నా యూరికైతే అరణ్యంలో నొక నెగడ దగ్గరజేరి కూర్చుని చలి కాచుకుంటున్నా. కొంతసేపటికక్కడికొక్క మనిషి, సుమారు నాయీడువాడొచ్చి కూర్చున్నాడు. అక్కడివాండ్లతో ప్రసంగిస్తున్న నా మాటలు కొంత విని నమస్కరిస్తూ అయ్యా, తమరు బ్రాహ్మలనుకుంటా నన్నాడు. అనకో ఏడ మేం కర్మం నమస్కరిస్తున్నా నేను. మీ ధోరణి చూస్తే కవులగూడా ననుకుంటా నన్నాడు దానికి. కవిత్వం జెప్పలేక పోయినా కవుల్లాగ మాట్లాడేవాండ్లుంటారన్నా. అవునండి, నేను పనుండడగానన్నాడుకి దాని. ఏమిటది అన్నా. అయ్యా, నేనొగ్గ్రంథం రాద్దామని సంకల్పించా. దాన్లో నాయికమూర్ఛను. తుమ్మెదలు అని కొంచెమాలోచిస్తూంటే— ఊఁ, చెప్పు, చవిచూచే సంపెంగలాగుందనాలని కాదూ నీ ఊహ? ప్రేంకుణమాలిక లేనైనా అన్నా. అది వినగానే, ఆహాహా యని మళ్ళీ మళ్ళీ నమస్కరించి కొంత సేపైనం తర్వాత స్వామీ శ్రీ వివరాన్ని వర్ణించరూ అని అడిగాడు. కొంచెమాలోచించి—

"మోహాప్రదేశత మోమ్రతమునైన
కనుదమ్ములహిమాంబులనుపరాదు;
శ్రమసింధు తారకాగమశిన్నకచకోక
ముల జంద్రనామంబు దలపరాదు;
శీర్యదాశక్కృంతశిథిలత సంతాంత
మసియాడ శివలింగ్సురాదు
పటుతాపపటుపాక పహీనతనుహేమ
మింకపల్లంపుటా క్షేడగరాదు;
"లలన కంరిలికీలాకలాప
సంతతాకీర్ణ హృదయపాత్రాంతరాశ
పూరితస్నేహపూరంబు పొంగిపొరల
జల్లని పదరసలిలంబు జల్లరాదు."

అనిచెప్పా. దాన్ని విని ఆశ్చర్యపోయి యేం వచ్చారని కనుక్కుని వెంట బెట్టుకెళ్లి అప్పుడే సభకేచి వెళ్తున్న రాయల దర్శనం చేయించి ఆనాటికి భోజనసదుపాయ మమర్చి తాంబూలంలో నూటపదార్లు పెట్టిచ్చి, వెంట బెట్టుకెళ్ళి పెద్దనగారి కొప్పగించాడు. మంచివాడు పాపం!

నే: అతనికి బ్రహ్మద్వేష ముందని మా కాలం వాండ్లంతా అనుకుంటూరే!

మ: ఛీ ఛీ! ఈ జాడ్యం మీకాలంది గాని మా కాలందికాదోయ్! మాకు మెచ్చులో వర్ణభేదా ల్లేవోయ్! మాలాడైనా గుణవంతుడైతే కీర్తినీయుడే మాకు.

నే: ఐతే ఆ వదంతెందుకొచ్చింది?

రా: అతడు రాయల వారి ప్రాపక ముందిగదాని చిన్నతనం చేత కొంచెం నిగ్రేగే వాడు. ఆ లేగుణ్ణి అతనీడు బ్రాహ్మణకవు లప్పుడప్పుడిణుస్తూండేవాండ్లు. అందుకని వచ్చిందావాదు.

నే: చిత్తం. తమరంతా సమకాలికులు కాబట్టి, తమరూ కవులు కాబట్టి అడుగుతున్నా—మను, వసు చరిత్రల తారతమ్యం క్లుప్తంగా సెలవియ్యండి.

మ: నీవు విషమప్రశ్న వేయడంలో మేటి వీలాగున్నావ్! ఇట్లాగే సందర్భానుసారంగా మిగతావాళ్ళంతా ప్రశ్నించావట, వారనుకుంటుంటే విన్నాం. ఇప్పుడు నీ వడిగినదానికేం సమాధానమియ్యను? ఇచ్చేముందొక మాటడుగుతా, చెప్పు. అసలీ తారతమ్యనిర్ణయజాడ్య మెక్కడిది? దేశీయంగాదే?

నే: తమరట్లా సెలవిస్తే యెట్లా: దేశీయంగానివన్నీ త్యాజ్యాలంటారా! మన కవులు మన వాఙ్మయంలో ఎన్ని క్రొత్తలను, మహావిషయాల్ని దేశీయాలుకాని వాటి నిముడ్చలేదు?

మ: ఇమిడ్చారులే. అయితే యీ తారతమ్యనిర్ణయం ఒక మహావిషయమా?

నే: కాకేమిటండీ? అది మంచిది, యిది మంచిదికాదు అనుకోవడం పురోవృత్తికి సాధనం కాదూ?

మ: ఆ మంచిచెడుల నిర్ణయంకోసే అనుకుంటావు చన్న, కవుల గొప్పతనాన్ని తేల్చడానికి సాగకుండా! ఇద్దరు మహాపురుషుల విషయ మెత్తుకుని, అవిట్లా, యిదిట్లా కాబట్టి యీయన కెక్కువా, ఆయన తక్కువా అంటే ఆ పురుషుల వన్నెవాసి తరగడ మట్లావుంచి, వార్ని గురించి చిల్లరప్రసంగంగా వుండదూ? అందులో కవిత్వ విషయం! అది అనుభవవేద్యమని పెద్దలమతం: అట్లాంటి దభిరుచి ననుసరించి వుంటుంది. వాకొకటి రుచిస్తే, నీకొకటి రుచిస్తుంది. చక్కెర కేళికి మామిడిపండుకు తారతమ్యం నిర్ణయించ ప్రయత్నిస్తే యెంతమాత్రం సాగుతుందయ్యనుం? పులుపు తీపుల్లో భేదం నిర్ణయించాలనుకోవడంకంటే వృథాప్రయాసుందా?

నే: తమవంటివారితో నాగాదని నే వాదించ గలనా?

మ: ప్రకృతం పెద్దన భట్టుమూర్తి యిద్దరూ గొప్పకవులు, గొప్పపండితులు, వారి వారి కాలాల్లో పేరొందినవారు. వారి యెక్కువతక్కువలనిర్ణయానికి పోవడం పులుసుతీపులమధ్య తీర్పు చెప్పడానికి సాహసించడం.

నే: అట్లాగైతే జ్ఞానాభివృద్ధి యెట్లాగండీ?

మ: జ్ఞానాభివృద్ధమిటి పులుసంటే యిది, తీపంటే యిది అని తెలుసుకోవడం జ్ఞానమా, వాటి తారతమ్యనిర్ణయం జ్ఞానమా! పులుసు పుల్లగా వుంటుంది, తీపి తియ్యగా వుంటుంది. పులుసుకంటే తీపి బాగుంటుందనడం అభిరుచి నిర్ణయం. ప్రస్తుత విషయం: పెద్దన కవిత్వమిది, భట్టుమూర్తి కవిత్వమిది అని తెలుసుకుని మన కున్న కవిత్వజ్ఞానాన్ని వృద్ధిచేసుకోవచ్చు. రెంటికీ తారతమ్య మిది అని కూడా తెలుసుకోవచ్చు. అదంతా జ్ఞానమే. వారి కవితకంటే వీరి కవిత బాగుంటుందనొద్దు. తారతమ్యం టూకీగా జెప్తావిను. ఇద్దరూ సంకేతకవులు. నీ ఆంధ్రమిద్దర్లో నెవర్నీ వదులుకోదని గమనించుముందు. తర్వాత, పెద్దనవాణి సర్వవిషయాల్లో తనకు సాఫీతనం, పరిపూర్ణతా వుండాలేదా అని చూచుకుంటున్నట్లుంటుంది, భట్టుమూర్తి వాణి సమస్త విషయాల్లో తానందంగా వున్నానాలేదా అని చూచుకుంటున్నట్లుంటుంది. ఇక మీ మీ అభిరుచులనుబట్టి యేది బాగుందో యేరుకుని ఆనందించండి. కాని దాన్ననుసరించి వా రెక్కువా వీరు తక్కువా అని రాద్ధాంతాలైయ్యకండి మీకు పుణ్యముంటుంది.

నే: రామభద్రయ్యగారూ, తమ అభిప్రాయమేమిటి?

రా: మా యిద్దరికీ దీన్లో భేదం లేదు. మాకు పెద్దనగా రెంత అవశ్యులైనా ఆ కారణంచేత భట్టుమూర్తిని నిరసించం.

నే: కొన్ని సందర్భాల్లో మనవాణ్ణి మనం వెనకేసుకురాకుంటే యెట్లాగండీ?

రా: నాయనా, అదంతా మీ కాలం వాండ్లకే చెల్లుబాటయింది. మీ కాలంలో నేమేం జరుగుతూంది మాకు తెలుస్తూనే వుంటుంది. అదంతా రాజకీయవేత్త లెప్పాల్సిన విషయాలు; మా కెందుకు కట్టికవులకు. అయినా యీ పిచ్చి మా పట్లకూడా ప్రసరించింది కాబట్టి యీ మాత్రం చెప్పక తప్పదు. ఆ మధ్య యిద్దరు జంటకవుల కెందుకో వివాద పెరిగింది: ఒకటి వైదీకపు జంట ఒకటి నియోగపు జంట. వాండ్లు వివాదపడడం మొదలెట్టగానే మా కోడి మంచిది మా కోడి మంచిది అని కోళ్లపందాల్లో వాదులాడే గ్రామ్యుల్లాగా ఆంధ్రంలో కొన్ని వీధుల్లో వైదీకులు నియోగులు గంద్రగోళంగా పెనగులాడి స్వర్గంలో మాకంతా వికారం బుట్టించారు. "పిండ్లగోల కాలా, కవిత్వమేమిటీ వైదీకం నియోగమేమిటీ," అని మేమంతా నొచ్చుకొని తలవంపులై ఆ సందడి సద్దుకున్నదాకా బృహస్పతిగారి మొగం జూడ్డానికి గాని యింద్రసభల కెళ్ళడానికి గాని ఝంకిసిపోయాం.

నే: అట్లాగైతే మీరంతా భట్టుమూర్తిని కూరుడు కూరుడని అపహసించి చెప్పిన పద్యాల్ను, మిమ్మల్నెక్కిరిస్తూ ఆయన చెప్పిన పద్యాల్ను ఏం జెయ్యాలండీ?

రా: ఉహూ, ఎన్నన్నాయేం అవి? దానికి సమాధాన మిందాకే చెప్పాగా. అతడు ప్రభువు అండవుందికదాని చెలరేగి జగద్విఖ్యాత కీర్తులనే పరిహసించ మొదలెడ్తే ఆ అవివేకాన్ని గాపడానికేవో కొన్ని బయల్దేరాయ్. అందుకని యిందాకటని కవిత్వస్నేమైనా నిరసించామా?

నే: చిత్తం. తమిద్దర్లో గొప్ప కవరండీ?

మ: ఇట్లా అడిగే దాష్ట్యముందివాడికి, జాగ్రత్తని మావాండ్లంతా హెచ్చరించేపంపారు! అడిగావ్! ఇందాక చెప్పలా మాయిద్దర్లో భేదం లేదని? ఏదో మాకొచ్చిన నాల్గుముక్కల్లో కవిత్వం జెప్పుకుని గౌరవంగా కాలక్షేపం జేసుకున్నవాండ్లంగాని, మేము గొప్పవాండ్లమని గాని, మాలో, నే గొప్ప నీవు కొద్ది, అని వివాద పడ్డవాండ్లంగాని కాము మేం. నిజానికి మేం జేసిన కించిద్భాషాసేవా సముద్రములో బడ్డ రెండు మంచు బొట్ల మాత్ర ముండదు. మాకట్ల నట్లాటి పెద్దపెద్ద విషయాలెందుకు ప్రయోగిస్తాక్ నాయనా, వట్టిశ్రమ!

రా: ఇక వెళ్లివస్తాం.

మ: నీ కెప్పుడైనా మమ్మల్ని చూడాలనుపిస్తే ఆహ్వానించు వస్తాం.

నే: చిత్తం. తమరొక్క మాటడుగుతా— మొల్లమ్మగారెక్కడుంటారండీ!

మ: అదేమిటా ప్రశ్న? స్వర్గంలోనే వుంది. మాకు రోజూ కనుపిస్తూంటుంది. ఆమెతో మాట్లాడాలని వుందా? పిలు, తప్పకొస్తుంది. పిలు పాపం! ఏదో పేరుగా నాంధ్రంలో కవిత్వం జెప్పిన స్త్రీ ఆమెొక్కతే.

నే: అందుకనే ఆమెతో కొంచెం సంభాషిస్తామని.

రా: తప్పకుండా,

నే: చిత్తం. ఇద్దరికీ నమస్కారం. మా వాండ్లని అడిగానని చెప్పండి. ఒంటరితనం చాలా సంకటంగా వుందన్నానండి. ఈ మధ్య నొకప్పుడొచ్చి నాకు కనిపించి నాతో నెంతో కాలం ముచ్చటించి వెళ్ళారు. మళ్ళీ ఒకసారి కనబడమన్నానని చెప్పండి. మరొ మాట నిజమే. అది జారిపోకుండా బట్టాలని దేవినుతించం ప్రార్థిస్తున్నామని మరిమరీ చెప్పండి.

ఇద్దరు: అవశ్యం. (నిష్క్రమణ)